

**ERZİNCAN CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI, ERZİNCAN BAROSU BAŞKANLIĞI İLE
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ İŞBİRLİĞİYLE YAPILAN PROJE KAPSAMINDA
ÇARPRAZ SORGU KONULU PORTEKİZ (LİZBON) GEZİ NOTLARI**

Erzincan Cumhuriyet Başsavcılığı, Erzincan Barosu Başkanlığı ile Erzincan üniversitesinin ortak hazırladığı proje kapsamında Lizbon'da ziyaret ettiğimiz Anayasa Mahkemesi, Adalet Akademisi, Yargıtay Başkanlığı, İstinaf Mahkemesi ile ilk derece Ceza Mahkemesi tanıtım seminerlerinde de Portekiz adalet sistemini yakından tanıma imkânı bulduk. Lizbon Ceza Mahkemesinde çapraz sorgu uygulamasının bir örneğini izleme fırsatı bulduk. Bilindiği üzere maddi gerçeğe ulaşma amacı taşıyan yargılamada, avukatın üstlendiği rolün ve dava seyrinde katkısının arttırılabilmesi doğrudan ve çapraz sorgu metotlarının uygulanabilir olması ile doğru orantılıdır. Bu nedenle birçok hukuk sistemi çapraz sorgu sistemini benimsemiştir. Bu doğrultu da hukuk sistemimizde 5271 Sayılı CMK.201 maddesi avukata, katılana, cumhuriyet savcısına, sanığa, katılana, bilirkişiye doğrudan soru sorma hakkını tanımıştır. Fakat uygulamada doğrudan soru sorma alışlagelmiş bir durum değildir. Hatta avukatın sorularını hâkim aracılığı ile iletmesi alışkanlığının devam ettiği görülmektedir. Lizbon ilk derece ceza mahkemesinde izlediğimiz kadarıyla gerek savcı, gerekse avukatlar tanıklara (mağdur olayda tanık sıfatıyla dinlenmektedir) olayla ilgili soru sorabilmektedir. Fakat tanığa (mağdura) soruşturma sırasında verdiği ifadelerle ilgili soru sorulamamaktadır. Hatta izlediğimiz olayda sanık avukatlarının soruşturma ifadesinde bahsettiği konuyla ilgili soru sorduğunda mahkeme başkanı olaya müdahale edip soruyu tanığa sormamıştır. Bir takım farklılıklar arz etse de çapraz sorgu çağdaş hukuk sistemlerinin izin verdiği bir yargılama usulüdür.

Ceza Muhakemesi Kanunu' nun yürürlüğe giriş tarihinin üzerinden yeterli zaman geçmiş olmasına rağmen uygulamada tanık, sanık ve katılanın sorgularının hâkim tarafından yapılmakta olduğu ve vekillerin sorularını hâkimlere yönelterek, hâkimler tarafından sorulmasını beklediği gerçeğinin pek de değişmediği görülmektedir. Oysa CMK' nın 201. maddesi taraf vekillerinin duruşma disiplinine uyması ile soru yöneltebileceğine açıklık getirmiştir. Hâkim veya mahkeme sorulan soruya itirazın edilmesi nedeniyle sadece itirazın yerindeliliğini karara bağlamalıdır. Kanun metninde yer alan 'yöneltilen soruya itiraz edildiğinde' ibaresi hâkimin herhangi bir itiraz olmadığı takdirde sorulan soruya müdahale edemeyeceğini açıkça göstermektedir.

A. Doğrudan Sorgu (Direct-Examination)

Kısaca doğrudan sorgu, avukatın kendi müvekkiline ya da çağırdığı tanığa aracısız bir biçimde soru yöneltmesidir. Doğrudan sorgunun asıl amacı maddi gerçeğe ulaşmak ve karşı taraf avukatının çapraz sorgu ile elde etmiş olduğu verilere dayanan iddialarını çürütmektir.

Tanıklık yapabilme niteliklerini taşıyan bir kimseye karşı iyi bir duruşma avukatının izleyeceği yol, tanığın somut olaya ilişkin ve yoruma dayanmayan gözlemlerini sorulan sorular vasıtasıyla doğru ve yalın bir biçimde, şüpheye yer bırakmayacak şekilde aktarması sağlamaktır. Avukat, tanığının net olmayan beyanlarını aydınlatmak amacıyla derhal yeni bir soru sormalı ve karşı taraf vekilinin çapraz sorguda avantaj kazanma ihtimalini bertaraf etmelidir. Avukat tarafından tanığın mahkeme nezdinde güvenilir bir kimse olduğu izleniminin uyandırılması ve sorulara verilen net cevaplarla olaya vakıf olduğunu hissettirmesi gereklidir.

Doğrudan sorgu metoduna başvuracak olan avukat, tanığını veya müvekkilini duruşmadan önce tanımalı, konuşma ve etkili iletişim kurma yeteneğini irdelemeli ve soracağı soruları bu doğrultuda hazırlamalıdır. Bu bağlamda duruşmaya hazırlık dikkatli ve titiz bir çalışmayı gerektirir. Soru sorulana cevaplar ezberletilmemeli ve bilgisi dışında olan şeyler hakkında beyanda bulunmaktan kaçınması gerektiği izah edilmelidir.

Avukat doğrudan sorgu metodunu uygularken öncelikle soru sorulana tanıyacak, kim olduğu ve nitelikleri ile ilgili hâkimde veya mahkemede kanaat uyandıracak hususlar üzerinde durmalı ve sorguya başlarken soru sorulana rahatlatmalıdır. Zira hukukçu olmadığı varsayılan kişilerin duruşmalarda ne kadar tedirgin oldukları her türlü izahtan varestedir. Doğrudan sorgu yapan avukat uzun anlatımlar gerektiren sorular sormamalı, anlaşılması zor ve açık olmayan sorulardan kaçınmalı ve içerik itibarıyla aynı yönde ilerleyen sorulardan uzak durmalı ve aynı cümle içerisinde birden fazla soru sormaktan imtina etmelidir.

Sorgunun sağlam bir temele dayandırılabilmesi için maddi olaya ilişkin detaylı bilgilerle desteklenmesi gerekmektedir; ancak sorgulananın ve mahkemenin dikkatini dağıtacak şekilde fazla ayrıntıya girmekten kaçınılmalıdır. Ayrıca ağdalı hukuk dilinin kullanılması yerine basit, anlaşılır ve kısa kelimelerden oluşan cümleler kurmak soru yöneltilen kimsenin hızlı ve kolay algılamasını ve net cevaplar vermesini kolaylaştıracaktır. Sorulan soruların sırası itibarıyla yapılan planlama da konu bütünlüğü ve sorgu stratejisi bakımından dikkat edilmesi gereken hususlardan biridir. Zira doğrudan sorgu yöntemine başvurulduğundan istenilen maksimum faydanın elde edilebilmesi dikkatli soru sıralaması ile mümkündür.

Genel olarak, doğrudan sorgu yöntemine başvuracak avukatın hâkim veya mahkeme nezdinde kurgulanmış bir sorgulama yapıldığı kanaatini uyandırmaktan kaçınması gerekmektedir. Hâkim

veya mahkeme her ne kadar kanun uygulayıcısı konumunda ise de ceza yargılamasında hâkime veya mahkemeye tanınan takdir yetkisini şekillendirecek olan sanığın, katılanın ve tanıkların beyanlarıdır. İnanırcılığın kaybedilmesi hâkim veya mahkemece kullanılacak olan takdir yetkisinin aleyhe neticeler doğurmasına yol açabilir.

B. Çapraz Sorgu (Cross-Examination)

Kısaca çapraz sorgu, tanığın kendisini çağıran avukat tarafından değil, karşı tarafın avukatı tarafından duruşma esnasında sorgulanmasıdır. Buradaki tanık kavramının sadece tanığı içermediği, bilirkişiyi hatta sanığı da kapsadığı kanun metninden anlaşılmaktadır.

Çapraz sorgunun amacı sorguyu yapan avukatın temsil ettiği tarafın iddia ve teorilerini destekleyecek unsurları ortaya çıkarmak veya aleyhe beyanda bulunması muhtemel kişinin mahkeme nezdinde inandırcılığını kaybetmesini sağlamaktır. İki tür çapraz sorgu vardır: Destekleyici çapraz sorgu ve çürütücü çapraz sorgu. Hangi sorgu metodunun kullanılacağı derdest davanın seyrine göre belirlenmelidir. Destekleyici çapraz sorguda çapraz sorguyu yapan avukatın amacı temsil ettiği tarafın savunmalarını/iddialarını güçlendirmek ve pekiştirmektir. Çürütücü çapraz sorguda ise, avukat sorguda elde edilen verilere dayanarak karşı taraf iddialarının hayatın olağan akışına aykırı, eksik, gerçek dışı, tutarsız veya inanılmaz olduğunu iddia edecektir, sorular ise amaca uygun olarak hazırlanacaktır.

Çapraz sorguya hazırlık süreci sorgu başlayıncaya kadar devam eder. Şayet karşı taraf doğrudan sorgu metoduna başvurmuş ise cevapların seyrine göre hazırlanmış olan sorularda değişiklikler yapılmalıdır. Doğrudan sorgu neticesinde tanığın verdiği cevaplar çapraz sorgu metoduna başvuracak avukatın iddia ve teorilerine zarar vermemişse çapraz sorgudan vazgeçilmelidir. Yine doğrudan sorguda ifade veren tanığın beyanları esasa ilişkin değilse veya çapraz sorgu ile istenen yarar elde edilemeyecekse çapraz sorgu stratejisinden vazgeçilmelidir.

Doğrudan sorguda olduğu gibi çapraz sorguda da sorulacak olan sorular kolay anlaşılır, ikna edici, kısa cevaplar elde etme amacına yönelik ve cevap veren tarafından verilen cevaplar da sonraki sorulara dâhil edilerek kullanılmalıdır. Çapraz sorgunun baş aktörü beyanda bulunan değil, avukattır. Bu yüzden avukatın kendine güvendiğini belli eden ses tonu, yaklaşımı sorgulananı etkileyebilme kabiliyeti önem taşımaktadır. Çapraz sorguda istenilen cevabı alabilmek için avukatın kibar ve kontrollü yaklaşması gerekmektedir. Zira kibirli ve saldırgan sorulara, onaylayan nitelikte cevaplar almak çoğu zaman mümkün gözükmemektedir. Çapraz sorguda tanığın sorulan sorunun amacını ve bir sonrasında sorulacak yeni soruyu algılayamaması önemlidir. Çünkü karşı tarafın

tanığı, sorunun amacını anlarsa yardım etmeyecektir. Bu nedenle istenen cevapların dolaylı olarak temin edilmesi amaçlanmalıdır.

Yukarıda da açıklandığı üzere çapraz sorgu pratiğinin Lizbon Mahkemelerinde güzel bir örneğini görüş olduk. Ayrıca Portekiz hukuk sistemi hakkında kabaca bilgiler edindik. Anayasa Mahkemesi ziyaretinde Portekiz Anayasa'sı ile ilgili kısa bilgiler aldık. Yargıtay ziyaretinde Portekiz Hukuk sistemi hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olduk. İstinaf Mahkemesi ziyaretiyle ülkede uygulanan istinaf sistemi hakkında bilgiler edindik. Adalet Akademisiyle hâkimlik mesleği hakkında tatmin edici bilgiler edindik.

Geziyle ilgili olarak eksik kaldığını düşündüğüm Lizbon Barosunun ziyaret kapsamında olmamasıydı. Hâlbuki proje ortaklarından birinin Erzincan Barosu olması hasebiyle Lizbon Barosunun ziyaret kapsamında olması gerekirdi. Bu husus gezinin ciddi eksikliğiydi. Gene gezinin bence eksik kalan diğer bir yönü ise soruşturma safhasının proje kapsamında olmamasıydı. Bundan sonraki bu tür projelerde yargı sisteminin ayırım yapılmaksızın tüm birimleriyle incelenmesi gerekir kanaatindeyim.

Geziyle ilgili dikkat çekici bir nokta ise tüm yüksek yargı kurumlarının (Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, İstinaf Mahkemeleri, Adalet Akademisi) binalarının son derece heybetli, mekân olarak çok şık ve tarihi yapılar olması yanında güvenlik açısından hiçbir endişe taşıyor olmalarıydı. Bu mahkemelerin hiç birinde bina girişlerinde x-ray cihazları, üst araması gibi gereksiz güvenlik uygulamalarının yer almamasıydı. Sadece ilk derece ceza mahkemesinde bina girişinde x-ray cihazıyla aramaya tabi tutulduk. Bu aramada da **tüm yargı mensuplarının** güvenlik uygulamasına tabi tutulduğuna şahit olduk. Bu uygulamayla kişisel kanaatim güvenlik endişesi karşısında kimlik farklılığının (yargı mensupları arasında dahi) önemli olmadığı, yüksek yargı binalarında ise halka karşı bir ön yargının bulunmaması gerektiği mesajının verilmesiydi. Umarım bu mesajı heybetli, teknolojik fakat sevimli olmayan binalara hapsettiğimiz yargı ve mensupları da almıştır.

Yeni yerler görmemize, yeni dostlar edinmemize katkısı olan projede emeği geçen herkese teşekkürler.

Av. Cemalettin ÖZER

Erzincan Barosu

